

Generarea unui mit comunitar – vârcolacul

Diana Șimonca-Oprița

ANCHETĂ ETNOLOGIGĂ realizată în anul 1997 în jud. ARAD, zona Crișana, comuna Sinteza Mare
- un caz de vârcolac - (câinele lui Bobec)

Informatoare: FLOARE SUCIU, 65 ani, actantă a ceremoniilor funerare, specializată în spălarea morților și „gătirea” acestora pentru Marele Drum

D.Ș. : Cum a fost povestea cu Bobec?

FLOARE SUCIU: A tot mers un câine acolo. Și l-au tot văzut vecinii. El a fost un câine rătăcit, vai de el. Și ea, Fica, [soția celui decedat, n.n.] a trăit. Ea a zis că vine el acasă. Așa a zis către muieri. Și muierile au zis că acela-i. Câinele acela ziua-i câine (râde), și noaptea vine la ea. Și-apoi și eu am auzit, amu, nu că l-am văzut.

Odată vin în ogreadă. Într-o dimineață, vin și eu aci în ogreadă și văd un câine. Aci pe lângă noi era tătarcă. Și eu gândesc: „Oare ce-i?” Îmi aduc aminte deloc de povestea cu câinele. Eu am stat și m-am uitat. El vine, vine încoace. Eu am venit până mai încoace. „Mă, oare ce-i?”, gândesc eu. „Ce face câinele?” Vine, vine pân-aci. Eu am strigat pe Mihai [soțul informatoarei, n.n.], dar el nu m-a auzit. Și când a fost aci mai în drept cu mine, imediat a dispărut.

D.Ș. : Cum, nu l-ați mai văzut?

F.S.: Nu l-am mai văzut.

D.Ș. : Dintr-o dată?

F.S.: Dintr-o dată. De aceea am zis că poate că-i. Că, de ce a pierit el prin tătarcă? Tătarcă a fost înaltă și s-a văzut prin tătarcă

dacă mergea încolo. Eu atunci, iute am fugit: „Mihai, Mihai! Hai, că-i câinele *acela*. Se duse încolo către Bihari. Hai să ne suim în pod și din pod vedem acolo peste tătarcă și peste ce-a avut aici a Bihari. *Până-i lumea nu l-am mai văzut! Până-i lumea!*

D.Ș. : Cum era? Mare? Mic?

F.S.: Câine așa de mijloc. N-a fost el mare, numai cu coada așa, în jos, coada era cam tufoasă la el oleacă. Nu să nu zici că-i câine. Câine ai zis că-i. Eu zic către Mihai: „Mă, cum a dispărut el așa ca și cum s-ar fi băgat în pământ?” Așa că mie mi s-a părut că se duce încolo. Da' imediat să nu-l mai vezi?! *Nu știu ce-a fost.* Și apoi eu nu l-am mai văzut până-i lumea; numai eu am gândit „*Acela Bobec a fi fost!*” Atunci eu am mai spus la cineva. Nu știu care m-a-ntrebat că văzut-ai pe Bobec? Eu zic: „Eu nu l-am văzut! Eu am văzut un câine, da' nu știu acela a fost, ori ba. Dacă a fost acela, poate c-a fost, dar l-am văzut așa și a dispărut dintr-o dată. Înseamnă c-o fost ceva.

D.Ș. : Dar de ce s-au gândit oamenii c-a intrat în câine? A fost ceva cu el când a murit sau în timpul vieții?

F.S.: Eu știu? De ce-or fi zis ei? *De ce-a zis ea că vine.* Eu știu? Dacă vine a însemnat că trebuia să vină ceva. Să se vadă ceva: ori câine, ori altceva.

D.Ș. : Negru era, sau cum?

F.S.: Nu știu. (îl întreabă pe bărbat): Mihai, oare cum am zis c-a fost? N-a fost negru. A fost galben. Dar el așa a venit de mereu și dubit (supărat), de gândea că-i chiar Bobec (râde). Și apoi, la urmă, s-a zis că a venit Bobec, că l-a văzut și Florița Dan-ciului [Floare Suciu, n.n.]

D.Ș. : Și-alții au mai povestit despre el?

F.S.: Da. Și-alții au mai fost pe ulița aceea. Vecinii de lângă Fica au zis că vine Bobec acasă. Și ea a zis că vine. Și i-a fost urât. Acuma, c-a venit, că n-a venit, nu știe nimeni. Venit-a, n-a venit, *numai noi l-am văzut.* Noi l-am văzut: un câine. Știi de ce au zis că vine? Că el a murit. El n-a fost beteag. *El a murit la*

grajd, la colectiv. S-a dus dimineața bine. De aceea c-a murit fără veste, a zis că-i ceva bai. Cum a fost, cum n-a fost, dar noi am zis c-a fost el. Acuma a murit și ea. Nu mai știu nimic. *Acuma n-a mai venit niciunul.* N-a mai venit în urma ei, că n-a mai avut la cine. Și după ce-a murit el, s-a culcat pruncul cel mic aici la ea, dar pruncul nici n-a văzut nimic, nici n-a auzit nimic, numai ea.

D.Ș. : Poate că numai de ce a auzit o grămadă de povești și-a făcut gânduri.

F.S.: Păi, ei i-a fost urât după ce-a murit el și și-a făcut ea așa. Așa a fost vorba c-a venit. Și spunu-ți că și pe mine m-antrebă, că eu am povestit ce-am văzut. Și-apoi am zis că l-am văzut: „Drept e că l-ai văzut pe Bobec?” Eu zic: „Drept e. Dar eu nu știu. A fost câine.”

Licantropul - omul lup - originar din Wallonia a fost împrumutat și pe meleagurile noastre. Oricine a văzut omul-lup știe că el nu este de pe lumea aceasta și, dacă este descoperit, oricât l-am identifica cu unul sau altul dintre personajele satului, știm bine că nu este om adevărat.

El este diferit încă de la naștere, când își arborează căița ca semn distinctiv ce îi conferă capacitatea de a se dedubla, precum și putința de a fi vizionar și uneori invizibil. Aceasta nu înseamnă că toți copiii născuți cu căiță pe cap devin oameni-lup. Valoarea atribuită căiței poate varia de la pozitiv la negativ.

„Un alt mod de a cunoaște *anormalitatea* nou-născuților este acela de a cunoaște perioada în care s-au născut: conform unei vechi credințe, oamenii-lup și alți monștri concepuți *anormal* se nășteau în ciclul Celor Douăsprezece Zile, adică între Crăciun și Sfântul Ion. [Mesnil, Popova, 1997] Perioada ciclului de douăsprezece zile este considerată aici un timp sacru cu valoare de *omen*; ea favorizează medierile între lumea de aici și cea de dincolo și îngăduie ființelor hipohtoniene, ființelor care vin de dincolo să amenințe sau, dimpotrivă, să revitalizeze lumea viilor.

În plus, cei născuți în această perioadă au fost concepuți într-o zi de Buna-Vestire (25 martie). Nerespectarea unei conduite de

abstinență sexuală în ziua de 25 martie, aflată oricum în plin post al Sfințelor Paști, are drept consecință nașterea unui copil care riscă să devină vrăjitor sau om-lup.

Omul-lup posedă o putere redevabilă: aceea a metamorfozei. Puterea sa se confundă cu capacitatea de a-și părăsi corpul prin gând pentru a intra în alt corp, aparținând regnului animal. El poate să ia astfel înfățișarea lupului, punând stăpânire pe corpul acestuia, în timp ce trupul omenesc se odihnește neînsuflețit. Numai apropiații săi sunt neliniștiți. Satul nu își dă seama care e adevărata lui natură, decât ca urmare a stricăciunilor pe care le face.

E. Monseur, într-o antologie de folclor wallon, reproduce o povestire specifică, avându-l ca protagonist pe un om-lup:

„Într-o dimineață, un tânăr a plecat de la soția lui. Abia ieșise din casă, că un lup intră în locul lui, se aruncă asupra femeii, fără a o răni totuși, mulțumindu-se să-i facă șorțul bucăți. La câteva clipe după ce lupul a plecat din casă, soțul se întoarce. Nevasta, care îl bănuia că e vrăjitor, nu îi zise nimic despre ceea ce se întâmpase. L-a luat doar în brațe, i-a pus capul în poala ei, sub pretextul de a-l căuta de păduchi. S-a convins repede că nu se înșelase. Când soțul ei deschise gura, ea văzu între dinții lui bucăți din șorțul rupt.” [apud Mesnil, Popova, 1997]

Din *Cartea Vâlvelor*, aflăm amănunte despre statutul omului-lup în comunitatea sătească românească, precum și despre strigoi. „Strigoii se fac din bitenji. Dacă în aceeași familie sunt șapte rânduri de bitenji, al șeptilea neam așa se naște cu puterea de a fi strigoi. Apoi depinde ce strigoi să face Altu să face lup, altu brad. Cine știe în câte feluri să fac. Ei îs oameni, da' în fiecare lună să fac în ce li dat să să facă.” [Ioniță, 1982]

Omul-lup e blestemat să poarte acest stigmat al părăsirii trupului la date fixe, determinate de ciclurile lunii. Dacă, aflat în pădure sau în drumul oamenilor, este rănit și pierde sânge, atunci scapă de blestem. În alte cazuri, dacă i se oferă o coajă de pâine și este cruțat de oameni, iese de sub blestem: „C-așe am fost sortit din naștere să fiu strigoi și când vine timpul să mă fac lup, trebe să mă fac lup. Și când a trebuit să mă desfac, am fost undeva la o pradă, așa cum merg lupii și chiar în timpul ăla eram fugărit cu

câni și cu alți vânători care m-o pușcat într-un picior. Și așa am rămas șchiop. Și n-am mai ajuns momentul când trebuie să mă desfac și nu puteam să mă desfac până nu prindeam de undeva o bucătură de pită, o coajă, o ceva din mâna unui om.” [idem]

Cele mai frecvente relatări despre omul-lup se mulează aproape perfect pe modelul oferit de autorul studiului *Le Folklore Wallon*. Bărbatul se transformă în lup undeva în pădure sau în spatele casei, își agresează soția, care până atunci nu știuse nimic despre blestemul său, și semnul distinctiv îl vor constitui rănilor sale de pe cap sau bucăți din hainele soției agresate:

„...un bătrân cu numele Moroflecu’. Lucrând la fân împreună cu nevastă-sa, o început să facă o boade de fân. Când o ajuns cam pă la jumătate, femeia s-o suit pă boade. Călca boadea și el da fân de jos. Zâce femeie-sa:

- Du-te, măi, omule, și adă niște proptele să proptim boadea, că să cam liuliță.

[...] Când îi odată numa vede on câne, da sub formă de lup, vine mai aproape... îi lup. Amu ie are furca cu care lucra pă boade. Numa vine lupu și dă să saie acolo și aproape s-arunca la ie. Și îi da cu furca, tăt îl mai înțapa în cap și de câteva ori s-a aruncat la ie. Și o prins-o de zadie și de șurț și i-o sfârtecat șurțu. Și s-o dus iar înapoi pă unde-o vinit.

Mai târziu, apare el cu vreo trei, patru propte în spate, tăt zgâriat, pă nădragi cu sânge, tăt curge sânge, pântre dinț ava scame cum prinsese de zadie și de șurț.

Atunci ie și-o adus aminte că bărbatu-so o și fost lupu. Că-i strigoi.

Și de-acoale n-o mai stat cu el. L-o lăsat.” [idem]

În acest tip de povestiri figurează credința conform căreia „rana făcută vrăjitorului când acesta apare sub forma sa animală rămâne în același loc pe corp și după ce acesta ia din nou chip omenesc.” [Mesnil, Popova, 1997] Mutilarea, care s-a produs în timpul nopții sau a călătoriei valpurgice cu sufletul către zona luptelor strigoilor, are valoare de semn pentru cei apropiați strigoiului sau omului-lup și funcționează ca o dovadă a activităților sale nocturne.

Povești cu strigoi sau oameni-lup răniți de vreun sătean și

apoi recunoscuți a doua zi sunt numeroase. Marcel Olinescu oferă un alt exemplu, în esență asemănător cu cel evocat. Exemplul lui Olinescu completează seria povestirilor cu strigoaice descoperite că acționează „illegal” de către soții lor. Strigoaicele, înainte de a pleca de-acasă își adorm bărbații, înconjurându-i cu niște buruieni fermecate. Bărbatul uneia se prefacă adormit și pleacă pe urmele ei, ungându-se cu o unsoare neagră ce-l făcea invizibil și-i dădea posibilitatea de a transcende spațiul spre un „hotar” al satului, unde se dădeau lupte între strigoi. Aici el se luptă cu ei și pe mulți îi lovește. „A doua zi, a întâlnit pe ulițele satului mulți oameni și femei lovite și oblojite.” [Olinescu, 1944]

Omul-lup este perceput într-o anumită determinare astrală. Semnificația licantropului e direct legată de lună, înțeleasă ca astru al călătoriilor valpurgice ale scheletelor, ca astru al morții în principal, rece, feminin, terifiant. „Luna este un simbol al ritmurilor biologice;[...] luna are o istorie patetică, asemeni cu cea a omului.[...], dar dispariția ei nu este niciodată definitivă.” [Chevalier, Gheerbrant, 1994] Acesta e și blestemul omului-lup sau al strigoiului: de a nu scăpa niciodată de această povară a „încarnărilor” succesive în trupuri străine. Omul-lup e cunoscut în tradiția populară ca devorator al lunii, și nu în orice momet al evoluției sale, ci în acela al fazei lunii pline.

Observăm că fenomenul licantropiei se produce în anumite etape sezoniere ale timpului calendaristic, ceea ce ne determină să ne focalizăm atenția asupra timpului și a calendarului ce a ritmat viața țăranilor români.

Primul dintre aceste repere se situează la începutul sezonului hibernal. Sf. Andrei se serbează la 30 noiembrie. Dacă luăm în considerare faptul că la 15 noiembrie debutează postul Crăciunului, cu ușurință constatăm că Sf. Andrei cade în ziua de “păresimi” și așa cum și în timpul Postului Mare există o zi a “mniezilor - păresilor” ce configurează un timp rău, periculos, cu interdicții de lucru, astfel și acum, la început de iarnă, când ciclurile se succed, timpul e „tare”, ca la orice mijloc de perioadă ce pregătește un climax al sărbătorii. Detaliile de ordin astrologic ne ajută, căci în această noapte e „crai nou”, momentul ideal pentru metamorfoza oamenilor-lup și a altor călătorii întreprinse între

cele două lumi.

Tot acum sunt culese crenguțe din pomi fructiferi pentru a fi puse în apă și lăsate să înflorească, servind ca sorcove pentru ciclul celor douăsprezece zile, din nou un ciclu al timpului tare, condensat. Cele douăsprezece zile reprezintă un "microcalendar" anual, fiecare zi fiind concepută ca o lună a anului ce tocmai se termină.

Al doilea reper temporal e ziua Sf. Gheorghe, sărbătorită la 23 aprilie. Noaptea de dinainte de ziua Sf. Gheorghe e o noapte de magie și de vrăji, în care miza luptelor nocturne dintre strigoi petrecute la hotarele satelor este fertilitatea ogoarelor și a animalelor. Cele două tabere se luptă pentru supremație. O tabără e tabăra celor răi, care vor să ia mana câmpiilor sau a vitelor, și cealaltă, formată tot din strigoi sau suflete ce călătoresc în trupuri străine, apără bogăția recoltelor. Sărbătoarea Sf. Gheorghe e un bun exemplu de sincretism festiv între creștinism și păgânism. Luptele strigoilor se petrec în ziua unui sfânt martir cunoscut el însuși pentru vitejia sa în luptă și apărarea celor bune.

Imaginarul popular, tributar unei anume tradiții narrative, se constituie întotdeauna în jurul unui eveniment narat ca atare sau considerat a fi de domeniul interesului public. E destul ca un om, normal de altfel în manifestările sale comportamentale din timpul vieții, să moară în împrejurări dubioase, nelămurite, pentru ca satul să tribuleze pe marginea unui adevărat „scenariu” încropit ad-hoc. Mai mult, dacă o persoană năzdrăvană încă din timpul viețuirii „vremelnice” dă semne de neașezare într-o ordine instituită de sat prin acel „așa trebuie, așa-i bine”, ea devine automat un dușman ce trebuie înfierat în momentul morții.

Deosebit de interesant e cazul vârcolacului Bobec, care se întoarce din lumea de dincolo la soția sa, sub înfățișarea unui câine. Povestitoare plină de nerv, informatoarea noastră Floare Suci, narează întâmplările legate de peregrinările terestre ale câinelui părăsit, într-o manieră foarte interesantă și deloc logică. Dacă în debutul discuției spune: „Eu zic că nu cred”, aproape de finalul ei afirmă: „Eu gândesc că acela Bobec o fi fost”.

De la prima afirmație, până la cea din urmă, o seamă de amănunte vor interveni, făcând din rătăcitul câine, protagonistul unui

scenariu unic.

În primul rând, femeia mortului începuse deja să povestească cum acesta ziua e câine și noaptea vine la ea. Antecedente în acest caz se cunosc, căci Bobec fusese înainte cu opt ani, internat la Spitalul de Boli Contagioase din Arad cu diagnosticul de hepatită.

Aici intervine în discuție, Iov Orădan, de 79 de ani, fost infirmier la spital, care povestește, într-un alt interviu pe care nu l-am reprodus aici, din perspectiva unui om care trăise deja la oraș de mai bine de douăzeci de ani, faptele ce ar fi putut duce la acest deznodământ. Bobec intrase în comă. Datorită agravării stării de sănătate, i se administrează o injecție și atunci când își revine povestește ce minunății a văzut sufletul său. E un caz nedeclarat de moarte clinică. Desigur, cazul e amplificat de imaginația femeii lui Bobec care spune, ne informează Floare Suciu în alt moment al discuției noastre, că în spital *Bobec a murit și a înviat*. Oricum, după opt ani când a murit, acesta „n-a murit bine”. N-a avut un sfârșit creștinesc, pentru că a murit la grajduri. Dimineața s-a dus acolo la lucru și seara l-au adus mort.

Aceștia fiind termenii în care e pusă problema, să ne oprim la întâmplarea relatată de Floare Suciu, în care aceasta vede câinele în grădină. Nu i-ar fi dat vreo importanță, dacă acesta nu ar fi dispărut dintr-o dată: „Când a fost în drept cu mine, câinele a dispărut!” Chiar dacă nu ar fi înclinată să se gândească la ceva necurat, un lucru o neliniștește pe povestitoare: „De ce-o pierit el așa dintr-o dată? De ce-o dispărut el, ca și cum s-ar fi băgat în pământ?”

Povestea e satisfăcătoare, dar femeia e pusă într-o mare dificultate: aceea de a descrie câinele. La întrebarea mea: „Cum era? Mare? Mic?”, răspunde „Câine de mijloc” - un indiciu clar al faptului că acest construct mental al vârcolacului începe să se clatine. Problema se complică, fiindcă se cer amănunte de ordin cromatic: „Negru era?” Răspunde cu: „Nu știi! Oare cum am zis c-a fost, Mihaie?” În acest moment povestea e total compromisă. Povestitoarea n-a menționat măcar o dată în timpul interviului cum arăta câinele, și acum, încolțită, face apel la soțul ei care a fost și el prezent în ogradă la apariția câinelui: „Galben o fost!” Atât i-a trebuit informatoarei ca să-și revigoreze imaginea despre câine.

De unde nu știa nimic despre el mai înainte, acum începe să-l descrie ca fiind galben, cu o coadă „tufoasă”, dar cam pricăjit și supărat, fiindcă era mereu bătut de oameni.

Descrierea se îmbunătățește, astfel încât cățelul capătă și o latură umană: „El venea așa de necăjit, de gândeai că-i chiar Bobec!” [informația apare mai departe în dialog, nereprodusă aici, n.n.]

Caracterul „supranormal” al apariției câinelui a fost validat de această femeie și acum el devine, încetul cu încetul, o legendă: „S-a zis c-a venit Bobec, că l-a văzut și Florița Danciului”. În cazul lui Bobec, atunci când soția acestuia, principala izvoditoare de mistere, moare, moare și povestea în sine: „A murit și ea și-acum nu mai vine nici un câine”.

Indiferent de cum se probează faptele în realitate, povestitoarea rămâne la o concluzie clară pentru ea: „Nu știu, a venit ori n-a venit, dar noi l-am văzut!”

Observăm, iată, că o comunitate aflată într-o zonă de interferență culturală, la finele secolului al XX-lea, continuă să fabrice scenarii ce pornesc de la un imaginar comun sau care completează tipare prestabilite. Consăteanul e configurat, deci, de trei constante care îl plasează în mod inevitabil în tiparul vârcolacului: a trecut printr-o moarte clinică, a murit fără lumânare într-un loc rău, aflat la limita dintre sate și, după moartea sa, soția relatează întâmplări nocturne licențioase, ce țin de simbolistica unui suflet neliniștit. Toate aceste elemente sunt de natură a pecetlui soarta unui individ care nu e reținut pentru nimic din ceea ce a făcut în timpul vieții (intrarea în moartea clinică, nedepinzând de el), ci pentru ceea ce sătenii afirmă cu tărie că ar fi văzut sau, mai degrabă, de ceea ce le place acestora să creadă despre el. Mai mult decât atât, lidera de opinie a satului, informatoarea noastră, actanta neobosită a tuturor funeraliilor sătești, are un cuvânt greu de spus. Ea e, de fapt, persoana care dă girul final al poveștii. Dacă e sigur că Bobec se întorce în trupul de câine, e sigur și pentru că nana Florița are acea greutate a opiniei cu care învederează acest nou construct mental colectiv.

Dispariția dintre cei vii în timpul care s-a scurs de la data acestor interviuri a principalilor naratori ai întâmplărilor cu stri-

goi și vârcolaci a stins, poate nu pentru totdeauna, imaginația colectivă. Ea rămâne însă mereu trează și receptivă la astfel de modele comunitare care se vor reitera ori de câte ori modelul revivificat o va cere.

Bibliografie:

Gherbrant, Alain; Chevalier, Jean, *Dicționar de simboluri*, București, Ed. Artemis, 1995

Ioniță, Maria, *Cartea Vâlvelor*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1982

Mesnil, Marianne; Popova, Assia, *Eseuri de mitologie balcanică*, București, Ed. Paideia, 1997

Olinescu, Marcel., *Mitologie românească*, București, Casa Școalelor, 1944

Summary

Generating the community myth - werewolf myth

Fairs have always been considered some moments of celebration in the world both in the villages and towns. As ethnographic region Zarandul is well defined and its fairs had considerable seniority. They currently manage to gather crowds and to celebrate nature preservation.